

ՅՈՒՇԹԵՐՆ ՈՒ ՅՈՒՇԵՐԸ ԵՓՐԱՏԻ ԱՓԵՐԷՆ.

«Անրապի բանակեաց զնդաւա-
հաււոյ եւ Եփրատ ձգուոյ 250
հոյ զոնեռա յիշատակին».

Յունիս 24-ին է, որ կարեոր գործի մը համար, ճա-
նապարհ կենեմ Մանագկերաի բերդաքաղաքէն Անթապ
(Տութապ) երթալու համար: Անթապ Հայոց մատենա-
դրութեան մէջ յիշուած ու յիշատակուած նշանաւոր Շա-
հապիփանն է. կը գտնուի Մանագկերաի հիւսիսային կողմ,
ընդմէջ «Խըլիճ Կէտուկ» եւ «Խաթաւենա» լեռներուն. թուր-
քերը Տութապ ալ կըսեն. Տութապ կեդրոնաքաղաքի ա-
նունով: Յերեկոյեան ուշ ատեն կը համնիմ այս գաւա-
ռակի Փ. զիւղը եւ կը հանդատանամ. եթէ կարելի է
հանդատանալ կոշեղ գայն, որովհետեւ թէ յոգնած եմ հոգ-
ւով եւ մարմնով՝ դարդոտ հայրենիքիս վրայով սե խապրիկ-
ներն ու սե լուրերը եկեր հասեր ու յուզեր էին սիրտս
ու միտքս եւ թէ խշղեակա որս վրայ պիտի անցունէի
զիշերս. լաւ տեղ մը չէր, զիւղական բաց — այլան մը,
խտտէ ու փալախէ զոշակ ու բարձ մը, քունս էլ խոռ-
ված էր, բաց աչօք մինչեւ առաւօտ մտածեցի ու մտա-
տանջեցի:

Յունիս 25-ն է, նոր էր բացուեր դէրկեալն անահունին,
ու սկսեր էր զուլլիլ երկինքն ժանդառեն, եւ հաւքերն կը
ճրլուրլային երկինք խորանին մէջ, իրենց ստեղծող բար-
ձրեային առջեւ. դուրս կը ցատկիմ անկողնէս ու շիտակ
կը դիմաւորեմ Եփրատի ափ. գոնէ հոն՝ դիտելով խաղալն
ու վազուրճալն ձուկերուն, վէտվեալն զով քամուն ա-
պրշումէ խոտերու ու մարդերու վրայէն. երզն ու նուազն
Եփրատին յուզումներս դէ՞ ընեմ: Բարի-լոյսը ողջունած
էր աշխարհն արարած. կը համնիմ հոն եւ ձեռքերս Եփրա-

տի ջրով լաւ մը աղկելէ վերջ, երբ կը ջանամ ուշադրութիւնս լարելու, լսելու Հայաստանի գլխիչ բնութեան փառքն ու փառաբանանքը, յուսախաբութիւնն գիտ կը շղթայէ, ամայութիւն շուրջս ու տխրութիւնը վերեւ կը թևածեն, Եփրատի գրախտանման հովիտն թէև ծլեր ու ծաղկեր է իր թփով ու տերևով և կանաչ ու կապաշ արօտավայրերն ս(ո) ունին մարդանման, բայց ոչ մի ժպիտ ու շող ունեն իրենց երեսի վրայ ու գլխիկոր են, հովիկն հիւսիսային կը շնկշնկայ, ցակայն զուրկ է մարդ կազդուրելու ընդունակութենէն, արևը ցաներ է իր շողերը Եփրատի ծոցի մէջ, կը պսպղայ յատակն մարդարտեայ, բայց ոգևորութիւն չի ներշնչեր, վրտառն ձկանց կը ճախրեն, սակայն կորուսեր են իրենց վառվռուն գուարթութիւնը, սևաւորի ու սգւորի նման կերթան կուգան, մենկուկ ծիծառներն են, որ կը թևաթափեն զուլայ կամարի արևու սակեզօծ շողերու տակ ու կերթան դիպ առնելու իրենց բուն ու բունկալի վրայ:

Է՛ր այդ տխրութիւն, ս՛ի դու Հայոց մօլրատատուր Եփրատ, ս՛ի դու Հայոց կեանքի ու կենսունականութեան ս. աւազան Մօլրատ, ի՞նչ դժբախտութիւն պատահեցաւ քեզ, ինչո՞ւ լսեցին ու չեն լսուեր քո մշտակաց տաղ ու տաղերդն հայրենի ափերից, խօսէ, ի՞նչ դարդ ունիս ս՛ի դու Հայոց պաշտելի Եփրատ, մի պահեր սրտիդ մէջ, խօսէ, տեսնիմ, ի՞նչ տեսար, ի՞նչ լսեցիր թուրք բանակի կողմանէ այրուած ու խարկուած Բաղնոցի ու Անթապի 250 գոհերէն, հազիւ թէ վերջ մը տուած էի երազանքներուս ու մենախօսութիւններուս, մէյմըն ալ տեսնիմ, մըմնջեց իր լոխկ բողոքն Եփրատ ու դուրս տուաւ իր ծոցից արկներէն կանաչ-կարմիր, կեանքերն թանգ ու թապառուկ — մէկ, երկուք, երեք, ելն — թուով 10 դիակները, ջահել-ջըհուլ երիտասարդները, էլ որո՞ւ համար երգեմ ու սիրտ բանամ մենախօսեց Եփրատը, իմ հայ կարիճներու խանդրած արկներո՞ւն ու թոռմած ծաղիկներո՞ւն, մարած օճախներո՞ւն, խանդրուկ ճրագներո՞ւն, որո՞ւ համար, ի՞նչ սրտով ու երսով երբ էի Հայոց Մօլ-

բառատուր Եփրատ, հիմա դարձել եմ սլէ — Մուրատ Եփրատ: Լսեց Եփրատ ու սկսաւ հեղիկ հեղիկ առաջ օրօրուելով՝ մրմնջել իր յանկերդն յաւիտենական:

Որի համար զարդարուեմ

Որի աչքը հրապուրեմ

Շատերն ինձ են ատելի

Շատերին ես եմ օտար:

Երկինք կաթեց իր արտասուները, անձրեւ սկսած էր ու կը վերադառնայի գիւղը խորասուզուած վշտերու ու ցաւերու մէջ:

Նազարէթ Գ. Մարտիրոսեան

(Տարօնցի)

1913 յուլիս 26

Ա. Կոթիսովին:

ԷՋ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ.

Յուլիս 10-ին է որ հայկական ընդհանուր գաղթի հոսանքի հետ դիորուելով, 17-ին կըլլանք «ս. Յովհաննու» կամ այլ անունով Վկաշկերտի Իւշ-Քիլիսէի» վանուց հովանիքին ու հովանաւորութեան ներքեւ իննջած ու յոգնած հազիւ թէ տարուած ենք մեր ազգային մեծ աղէտի տառապանքի մտատանջութեամբ, ուշքերն ու յուշերն առհմիկն ու ազգային մարդս կը խթանեն ու կխաբաղանեն, խորին թմրութենէն սթափեցնելու համար, փափաքով քու հոգւոյդ ու սրտիդ թէ «ո՛վ, հայ տղայ, այդ տեղը, որ նստեր ես, սուրբ է հայ-խաչակիր ժողովրդեան տառապանքի արձանն է դա, շարշարանաց ու խաչելութեան բլուրն է, ել փայփայէ ու համբուրէ, երեսդ քսէ անոր հողին ու քարին, որովհետեւ քո գիւցաղն նախահայրերու ձեռքերը դպեր ու հպեր են անոր»:

Վեր կը ցատկեմ պառկած տեղէս ու նետուելով գիւղին մէջ, ինքզինքս կը գտնեմ Բագրևանդի ս. Յովհաննու